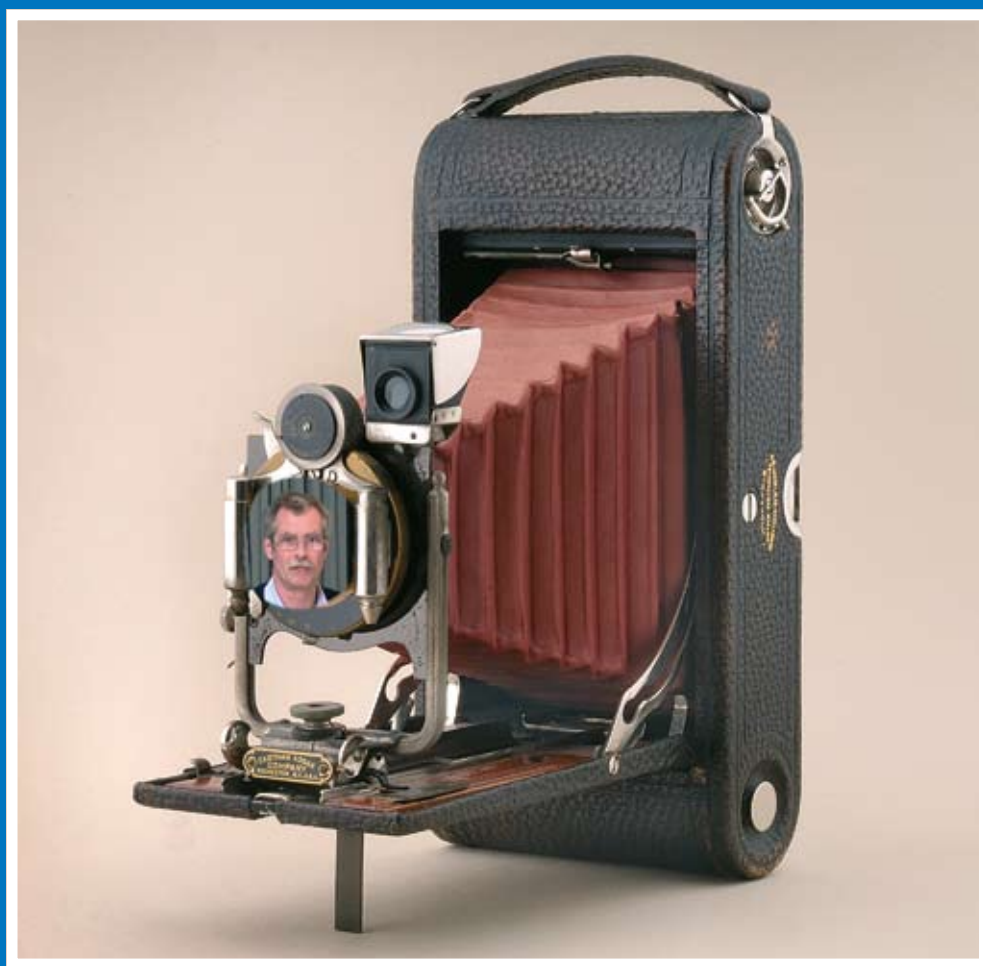

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

MAJ 4 • 2008

Italiensk medaljutställning i maj 1942

En hustru för tio fjäderrullar!

Stort fynd av grivnor i Ryssland

Christina Nilssons guldstuffer

Pris 20 kr

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

presenteras även på Svenska Numismatiska Föreningens och Kungl. Myntkabinettets hemsidor: www.numismatik.se respektive www.myntkabinettet.se.

Den tryckta tidskriften kommer ut första veckan i februari – maj, september – december. På hemsidorna kan sedan man ta del av SNT i lågupplöst pdf-format.

1/12 sida
47x50
mm:
250 kr

1/8 sida
72x50
mm:
350 kr

1/6 sida
47x105
mm:
400 kr

1/4 sida
72x105
mm:
600 kr

1/2 sida
151x105
mm:
1.200 kr

Helsida
151 x 214 mm:
2.000 kr

2:a och 3:e omslags-
sidan:
2.500 kr
4:e omslagssidan:
5.000 kr

Annonser på årsbasis får 20% rabatt.

Kontakta Carin Hirsch Lundborg på föreningens kansli,
e-post: carin@numismatik.se

Annonstopp senast den 1:a i månaden före utgivning.

Enskilda SNF-medlemmar erbjuds gratis annons med högst tre rader att köpa, sälja eller byta samlarobjekt.

Annonser som inte är förenliga med SNF:s, FIDEM:s och AINP:s etik avböjs.

Innehåll SNT 4 • 2008

Sid.

Artiklar och notiser

En krona för visning i en snart höstkall medaljsal och historien bakom en italiensk utställning	80
En hustru för tio fjäderrullar!	83
Begreppet <i>Mynttecken</i> hos Märta Helena Reenstierna och Carl von Linné.....	84
Rapport om ett stort fynd av grivnor i Ryssland	86
SNT gratulerar fotografen Gabriel Hildebrand som fyllde 60 år den 24 april!	87
Christina Nilssons guldstuffer	88
Spännande penninghistoria i teve!	89
Ett kvitto för polletthämtning	89
Skulptören Christian Eriksson	90
Apotekaren Carl Gustaf Kjellins stora myntsamling	92
Fritt tillträde inom Stockholms slott	93
Sagan om Storsjöödjuret och dess guldmynt eller Hur förklara bankyrket för ett vattentroll?	96
Ett tillägg angående Scholanders sedelförslag 1877	97

Stående rubriker

Boktips. Länk till ”nyförvärv”	93
Nytt om böcker – recensioner	94
Föreningar. Stockholms Myntklubb.....	97
Pressklipp. Ny design på brittiska mynt	97

Omslag

S.k. bälgkamera från 1900-talets början. Den är tillverkad av företaget Eastman Kodak Company i Rochester, New York, USA. Kameran såldes på sin tid av AB Hasselblad-Scholanders Fotografiska Magasin som låg på Gustav Adolfs torg i Stockholm. Firman bildades 1905 men uppgick i Hasselblads Fotografiska AB redan 1920. Kameran kan därmed dateras till tiden 1905-1920.

I kamerans lins ses en bild av ägaren, fotografen Gabriel Hildebrand, vars namn faktiskt är det som oftast nämns i vår tidning. Med anledning av hans sextioårsdag presenterar SNT på sid. 87 en intervju med honom. Artikeln är skriven av Monica Golabiewski Lannby och omslagsbilden med montaget är tagen av Gabriel själv.

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

ges ut av

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

i samarbete med

KUNGL. MYNTKABINETTET

Föreningen:

Banérgatan 17 nb
115 22 Stockholm
Tel. 08-667 55 98
onsdag – torsdag
kl. 10.00 – 13.00
Fax 08-667 07 71

E-post: info@numismatik.se

Postgiro 15 00 07-3
Bankgiro 219-0502
Svenska Handelsbanken

Redaktionen:

Kungl. Myntkabinettet
Box 5428
114 84 Stockholm
Tel. 08-5195 5300
Fax 08-411 22 14

E-post: info@myntkabinettet.se

Ansvärlig utgivare:

Ian Wiséhn

Huvudredaktör och layout:

Monica Golabiewski Lannby

Prenumerationer:

Pris 200 kr/år (8 nr)
Medlemmar erhåller tidningen
automatiskt

SNT trycks med bidrag från

Gunnar Ekströms stiftelse
samt Sven Svenssons stiftelse.

För insänt, ej beställt, material
ansvaras ej. SNT:s texter och bilder
lagras elektroniskt och publiceras
i pdf-format på SNF:s och KMK:s
hemsidor. Den som sänder material
till SNT anses medger elektronisk
lagring/publicering.

Tryck:

Alfa Print, Sundbyberg

ISSN 0283-071X

Föreningens aktiviteter

Våren 2008

MAJ

3 – 4 Svenska Numismatiska Föreningens årsmöte
Plats Karlshamn
Kallelse till årsmötet samt detaljerad information finns publicerad i
SNT nr 3 i år.

28 Föreningskväll med Brita Malmer som hedersgäst.
Plats Banérgatan 17
18.00 Professor Brita Malmer berättar om sin numismatiska verksamhet under
50 år. Föreningen bjuder på enklare förtäring.

Kungl. Myntkabinettets verksamhet

Ny basutställning om plåtmynt och sedlar

Äntligen blev den färdig! Vi tänker på KMK:s länge planerade utställning om plåtmynten och sedlarna. Säkert kan många tycka att resultatet blev lyckat. Här presenteras nämligen mycket av det bästa i samlingarna. Eller vad sägs om de tre provmynten som tillverkades innan de första riktiga plåtmynten präglades. Provmynten är stora och runda! Självfallet visar vi ett vackert exemplar av 10 daler s.m. samt en ungersk plåt. Sen har vi alla dessa andra plåtmynt som man bara vill se.

Sedelsnurran i kombination med flera väggmontrar presenterar ett fantastiskt urval sedlar, förlagor, tryckplåtar och falska sedlar. Välkomna!

Nyfunnen vikingaskatt i Uppland

Ett vikingatida depåfynd har påträffats i samband med riksantikvarieämbetets arkeologiska undersökning av ett gravfält och en bytomt i Sundveda i Sigtuna kommun, Uppland. Mynten var deponerade på ca 30-40 cm djup i utkanten av en grav som är äldre än mynten, troligen från bronsåldern. Fyndet dateras till mitten av 800-talet och tillhör därmed de äldsta vikingatida depåfynden i Norden.

Upplands äldsta vikingatida myntfynd dateras sannolikt till 830-talet och har påträffats vid Stora Väsby i Hammarby socken. Fyndplatsen är belägen endast drygt 1 mil från Sundveda. Fyndet från Sundveda består av ca 470 mynt av islamiskt och sassanidiskt ursprung men innehåller inget smycke- eller bitsilver, som annars är vanligt i de vikingatida depåfynden. En ingående analys av fyndets sammansättning kommer att utföras på KMK och fyndet publiceras senare i SNT.

Svenska Numismatiska Föreningen

Adress: Banérgatan 17 n.b. Buss 4, 44; T-bana Karlaplan.
Kansli: besökstid 10.30-13.00 onsdag – torsdag.
Stängt: midsommar – 1 september; jul- och nyårshelgerna.
www.numismatik.se

Kungl. Myntkabinettet

Adress: Slottsbacken 6. Buss 2, 43, 55, 59, 76; T-bana Gamla stan.
Utställningar: måndag – söndag kl. 10.00-16.00.
Numismatiska boksamlingen: torsdagar kl. 13.00-16.00.
www.myntkabinettet.se

Tumba Bruksmuseum

Adress: Sven Palmes väg 2, Tumba. Pendeltåg; buss 725.
Utställningar: sept. – maj, lörd.–sönd., juni – aug. tisd.–sönd., kl. 11.00-16.00.
www.tumbabruksmuseum.se

En krona för visning i en snart höstkall medaljsal och historien bakom en italiensk utställning

Av Ian Wiséhn

Den 12 maj 1942 - mitt under ett brinnande världskrig - invigdes Kungl. Myntkabinetts medaljsal i Historiska museets då nya byggnad vid Narvavägen i Stockholm. Detta var den första permanenta utställningen som öppnades i museibygnaden.

Utställningen var ordnad efter klara linjer: medaljens konsthistoria, Sveriges medaljhistoria och svenska belöningsmedaljer. Den samlade journalistkåren överste utställningen med lovord. De som främst arbetat med planerandet och byggandet av medaljutställningen var Myntkabinetts chef Bengt Thordeman, amanuensen Nils Ludvig Rasmusson och konservatorn C. G. Hesselblad, som var expert på belöningsmedaljer.

Under hela sommaren 1942 kom mängder med besökare – den gången fanns inte så många nya utställningar för söndagslediga stockholmare. Utställningssäsongen avslutades med fyra föredrag i kombination med visningar.

Det var morgontidningen Svenska Dagbladet som tagit initiativet till att förmå museerna i Stockholm att göra något annorlunda för tidningens läsekrets. Om detta kan man läsa i en notis som infördes i samma tidning den 20 september 1942 med rubriken: *Är ni road av mynt? Marginalen ordnar fyra kabinetssammanträden.* Därefter följde texten: *De museivisningar Marginalen haft på sistone ha slagit så väl ut att vi även på nytt sträckt våra tentakler till Statens historiska museum, där ju Myntkabinetet i våras öppnade sin livligt rosade avdelning.* Artikeln fortsätter med instruktioner: *Biljetter till visningarna kunna läsarna lösa i SvD:s depeschkontor på Birger Jarlsgatan 10, för en krona styck – detta under förutsättning ...*

att den vid notisen tryckta kupongen uppvisades.

De fyra aktiviteterna skedde 22 och 28 september samt 2 och 5 oktober. Vid samtliga tillfällen handlade det om kvällsvisningar, kl. 20. I notisen fick kabinettschefen berätta något om den planerade serien:

Vi ha huvudsakligen två syften med den, sa Thordeman. Det ena att på nytt fästa uppmärksamheten på det konstmuseum i miniatyr som vår medaljsal utgör. Nu måste tyvärr museet stängas när den kalla årstiden kommer på grund av bränslerestriktionerna, men innan dess vill vi gärna hålla medaljsalen öppen några kvällar för dem som ej hinna komma på förmiddagen. Det andra syftet är att visa den konst- och kulturhistoriskt intresserade publiken att numismatik inte är någonting så torrt och tråkigt som man kanske kan tro av det exklusivt vetenskapligt klingande namnet. Medaljkonsten innesluter en för de nog oanad rikedom på stora och oförgängliga skönhetsvärden, som särskilt funnit uttryck under två perioder av högkonjunktur. Den ena inföll på 1400-talet i Italien i sammanhang med medaljkonstens första framträdande, den andra i Frankrike under senare delen av 1800-talet.

Vidare berättade Thordeman kort om de valda ämnena för visningarna. Han skulle själv, vid det första tillfället, tala om de italienska renässanskonstnärernas mästerverk. Medaljkonstnären Erik Lindberg ansvarade för den andra visningen och skulle då tala om den franska medaljkonstens genombrottsår. Medaljen som politiskt propagandamedel på Gustav III:s tid skulle presenteras av Nils Ludvig Rasmusson, och till sist skulle ordens- och medaljhistorikern dr Ernst E. Areen tala om de svenska krigsdekorationer i medaljform.

På måndagsmorgonen den 5 oktober kunde SvD:s läsare ta del av en liten notis som löd: *Sista medalj-*

visningen innan Myntkabinetet på grund av höstkylan sluter sig inom sitt ouppeldade skal blir det i kväll ... Notisen avslutas med följande visa ord: Vare sig ni köper biljett i förväg på SvD:s depeschbyrå, Birger Jarlsgatan 10, eller optimistiskt nog tror det finns platser kvar; när ni kommer till Storgatan 41 så klipp i alla fall ur kupongen nedan.

Visningarna under hösten 1942 var lyckade och det blev mycket riktigt slutsålt vid varje tillfälle. För Kungl. Myntkabinetet förde visningarna med sig en något märklig följd effekt.

Det var nämligen så, att den italienska beskickningen i Stockholm hade intresserat noterat att Bengt Thordeman lyriskt talade om italienska renässansmedaljer. Detta uppfattade italienarna som positivt och kanske som ett ställningstagande under det pågående kriget. Hur det nu var med den saken vet ingen i dag, men helt klart kontaktades Thordeman om möjligheten att i Stockholm visa moderna italienska medaljer. Han uppmanades att skriva ett formellt brev (26 september 1942) till den italienska beskickningen:

I anslutning till samtal i går med Hans Excellens minister Renzetti tillåter jag mig göra följande framställning.

Kungl. Myntkabinetet, som i sin nyöppnade medaljsal visar en representativ exposition av äldre och nyare medaljkonst och som har glädjen att där kunna framlägga en mycket vacker samling av italienska renässansmedaljer; känner det som en stor brist att icke äga några prov på den högtstående moderna italienska medaljkonsten.

Med anledning härav vill jag ifrågasätta om myntkabinetet genom beskickningens förmedling kunna påräkna att såsom lån få utställa en samling på exempelvis 40 å 50 medaljer av nu levande eller under de sista decennierna verksamma italienska konstnärer; varvid om möjligt två

1. (Till höger)
Gjuten medalj över
prinsessan Héléna av Aosta.
Medaljen, som mäter
110 mm, är
utförd av
Romano Romanelli.

2. (Nedan)
Ensidigt självporträtt över
Celestino Giampaoli (f. 1912).
Gjuten i brons, 103 mm.

5. Gjuten bronsmedalj som är ägnad till
”Åkerbrukets seger”.
Konstnären heter O. P. Orlandini.
Medaljen mäter 60 mm.

4. Gjuten bronsmedalj över skalden
Vergilius. Den 78 mm stora medaljen är
modellerad av Celestino Giampaoli.

3. Konstnärens dotter – Anna-Maria
Morbiducci (f. 1941).
Den gjutna bronsmedaljen (98 mm)
är utförd av Publio Morbiducci.

exemplar av varje medalj borde ställas till förfogande så att båda sidorna kunde visas. Utställningen skulle äga rum i myntkabinettets medaljsal förslagsvis i april eller maj nästa år.

Om det kunde arrangeras så att myntkabinettet sedermera kunde få byta till sig ett exemplar av varje medalj i den översända samlingen eller i varje fall någon mindre del av densamma mot motsvarande antal svenska moderna medaljer, skulle detta för myntkabinettet vara synnerligen tacknämligt. Härigenom skulle den italienska medaljkonsten även i framtiden kunna vara representerad i myntkabinettets permanenta utställning. Samlingen borde givetvis sam-

manställas så att alla mera betydande italienska konstnärer inom detta fack under innevarande århundrade vore väl företrädda.

Stockholm den 26 september 1942
Bengt Thordeman

Svaret från den italienska beskickningen dröjde en månad, men under tiden hade de haft möjlighet att kommunicera med Rom i frågan:

Mi é gradito assicurarVi che ho trasmesso alle competenti autorità di Roma la richiesta da Voi cortese-

mente rivoltami di una collezione di medaglie di artisti contemporanei italiani. Ho vivamente raccomandato l'accoglimento delle Vostre richieste e mi auguro che la cosa abbia seguito favorevole. Non mancheró di comunicarVi appena possibile la risposta che mi perverrá e mi valgo intanto dell' occasione per porgerVi i miei migliori saluti.

Il R. Ministro
Renzetti

→

Den italienske ministern svarar kortfattat och artigt att man tänker låna ut medaljerna till den planerade utställningen, men att föremålen kräver hög säkerhet.

Efter denna brevväxling är allt tyst ända till den 14 maj 1943 då den italienska beskickningen överlämnar två lådor med medaljer samt en förteckning över innehållet. En snabb översikt ger följande vid handen. I första lådan fanns medaljer av följande konstnärer (efter varje namn anges antalet medaljer i lådan som är kopplade till konstnären):

Luciano Mercante (8 st.); Aurelio Mistruzzi (13 st.); Tomaso Bertolini (4 st.); Vico Consorti (6 st.); Bernardo Morescalchi (6 st.); Roberto Petri (6 st.); Mario Moschi (7 st.); Antonio Maraini (1 st.); Vittorio Giampaoli (4 st.); Omero Taddeini (7 st.); Celestino Giampaoli (9 st.); Giorgio Morigi (3 st.) samt Renato Brozzi (5 st.). I den andra lådan fanns medaljer från ett mindre antal konstnärer: Pietro Giampaoli (14 st.); Orlando Paladino Orlandini (12 st.); Publio Morbiducci (12 st.); Giuseppe Romagnoli (12 st.); Filippo Sgarlata (12 st.) och Romano Romanelli (3 st.).

Italienarna hade även bifogat listor över samtliga medaljer med värderingar utskrivna i lire samt fotografier av medaljerna som fick användas i pressen eller till en eventuell katalog (utgavs aldrig). Man uppmanade även KMK att meddela vilka medaljer som man inte önskade köpa, så att dessa kunde sändas tillbaka till Italien.

Thordeman skrev (17 maj 1943) till legationen och bekräftade att allt kommit fram, men:

... beklagligtvis är dock denna del av året ej lämplig att öppna en utställning av detta slag. Jag vill därför föreslå att vi få skjuta på öppnandet av densamma till början av september, då publiken i Stockholm brukar ha intresse av att besöka konstutställningar. Utställningsmaterialet skulle i så fall kunna återställas omkring mitten av oktober.

Medan man i Stockholm förberedde utställningen hann det hända mycket i Italien. Sicilien invaderades av de allierade den 10 juli 1943 och

17 augusti höll de hela ön. Diktatorn Benito Mussolini tvingades bort i slutet av juli och den 3 september landsteg amerikanska och brittiska styrkor det italienska fastlandet. Den 8 september kapitulerade Italien, men tyskarna och kriget fanns kvar ända fram till den 2 maj 1945.

Den 9 oktober 1943 invigdes utställningen ”Modern italiensk medaljkonst” av den italienske ministern i Stockholm. Den då kände kulturhistorikern Gustaf Näsström skrev om utställningen i Stockholms-Tidningen (10 oktober 1943):

Vill ni se ett verkligt luxuöst museum, gå då till Kungl. Myntkabinettets medaljsal i Statens historiska museum. Det är en upplevelse i och för sig att vandra omkring i denna eleganta sal och se alla dessa sköna medaljer i väggarnas belysta montrar, och går man dit under den närmaste månaden får man i samma veva tillfälle att se en utställning av moderna italienska medaljer i den sal för tillfälliga utställningar, som ligger intill medaljsalen och som i våras invigdes med en visning av professor Erik Lindbergs snart avslutade livsgärning som mynt- och medaljgravör.

Den italienska utställningen öppnades på lördagen i närvaro av minister Renzetti och ett antal italienska damer, sköna som Umbriens vår och doftande som Toscanas alla liljor tillhoppa. Ingen av de närvarande visste närmare besked om den italienska medaljkonsten. (Vi får hoppas att Gustaf Näsström inte menade Bengt Thordeman, som tagit in utställningen till Sverige eller konstnären Otto G. Carlsund som visade utställningen för den församlade publiken.)

Självfallet köpte Myntkabinettet en del medaljer (inv.nr 23 689). När utställningen stängdes var det inte

aktuellt att sända medaljerna hem till kriget i Italien. I stället skickades de ut som en vandringsutställning till Malmö museum, Göteborgs Konstmuseum och till Östergötlands och Linköping stads museum. Det sistnämnda museet skickade tillbaka utställningen till KMK den 12 december 1944. Det skulle dröja ända till den 19 februari 1947 innan medaljerna återlämnades till den italienska beskickningen.

För att till sist binda ihop denna artikel med inledningen om visningarna kan man ändå notera att SvD ansåg att föreläsningarna och visningarna hade varit lyckade. Så stärkta av framgångarna arrangerades en ny serie visningar under hösten 1943. Då fanns Kungl. Myntkabinettet inbokad för endast en visning, de övriga nio avhölls på andra museer. Visningen i KMK avlöpte den 11 oktober. Det var då Nils Ludvig Rasmusson som talade kring det ”lockande” ämnet ”Från finska kriget till världskrig nr 2 – medaljillustrationer till vår nyare krigshistoria”.

Den 12 oktober 1943 införde SvD en kortare redogörelse från visningen:

Givande medaljkväll. Medaljer locka inte lika mycket när man inte får dem själv, men det var ändå en ej så liten, tapper skara som strävat till Statens historiska museum på måndagskvällen för att njuta av det andra föredraget med visning i Marginalens tiomåndagsserie. Man fick lön för mödan, ty amanuensen Nils Ludvig Rasmusson berättade värtligt och medryckande i både ord och bild om alla våra vackra medaljer från finska kriget fram till nuvarande världskrig. Och efteråt visade han skaran kring i det moderna, underbart vackra myntkabinettet.

Gissningsvis inbjöd han också kvällens gäster att återvända en annan dag för att besöka den italienska medaljutställningen som invigts ett par dagar tidigare.

Foto: Gabriel Hildebrand, KMK.

Källor

Handlingar rörande tillfälliga utställningar i SHM och KMK 1936-1955. FIII a:1. Antikvarisk topografiska arkivet (ATA). Tidningsklipp om utställningar i KMK 1928-1948. ATA.

FIDEM
International Medal Federation

Stöd medaljkonsten, bli medlem i FIDEM

För mer information kontakta Sveriges delegater:
Marie-Astrid Voisin, e-mail: mav@myntkabinettet.se
Christian Wirsén, e-mail: christian.wirsén@localnet.net.

THE MEDAL, A NEVER-ENDING CIRCLE

www.fidem-medals.org

En hustru för tio fjäderrullar!

Det finns många annorlunda betalningsmedel. Allt ifrån snäckor till stora stenar har använts för att betala varor och tjänster.

I MELANESIEN ligger ögruppen Santa Cruz som tillhör Salomonöarna. Här har man använt sig av s.k. *fjädermynt*. Parallellt med moderna pengar fungerar handeln med traditionella betalningsmedel såsom snäckor, tänder och fjädermynt. Ett fjädermynt – en *tavau* (*tan*, *ta* eller *tavan*) – består av tusentals små fjädrar från den scharlakansröda honungs-ätaren, *Myzomela sanguinolenta* eller *cardinalis*.

Honungsätaren, kallad *manga*, är en liten fågel, 10-11 cm lång. Hannen har klart scharlakansrött huvud, bröst och nacke men svarta vingar. Honan är blekt brun med vitt bröst. De har svarta näbbar och ögon. Fågeln finns från Melbourne längs östra kusten i Australien samt i Indonesien och Nya Caledonien. De lever i skogsområden och äter insekter och nektar. De förekommer också som burfåglar.

För att fånga fåglarna luras de, med hjälp av en lockfågel, till grenar som behandlats med klister. De plockas och släpps sedan fria igen. Oftast fångas fem fåglar på en dag. Fjädrarna från tio (eller fler) fåglar fyller ungefär en halv kokosnöt.

Man använder bara de klara röda fjädrarna från bröstet, huvudet och nacken. För att skapa ett enda fjädermynt har minst 300-600 små fåglar fått släppa ifrån sig sina fjädrar! Det är osäkert hur fåglarna mår efter det att de plockats. Men det är lätt att föreställa sig ...

När man fått ihop tillräckligt många fjädrar så går man till ”myntmästaren”. Han limmar fast fjädrarna, tillsammans med duvfjädrar som utfyllnad, på plattor, *lendu*, som är ungefär 3x6 cm i storlek. De röda fjädrarna kantar plattorna som är fastsatta på ett band av fibrer, som i sin tur är fäst mot fyra rep. Ändarna är bundna med palmblad och flätade rep, vilka slutar i knippen av fibrer och rep som är fästade vid remсор av bark kring vilken rullen är virad.

Det krävs ett års arbete för tre specialutbildade hantverkare, eller minst 300 timmar, utöver tiden det tar att fånga fåglarna och avfjädra dem för att tillverka ett enda fjädermynt! Ett färdigt fjädermynt, som är ca 10 meter långt och ca 20 cm brett, består av ca 1 500 plattor.

Ibland fäste man också griständer och snäckor eller stenar. Rullarna förvarades inslagna ovanför eldstaden för att förhindra fukt och insektsangrepp.

Priset för en brud var som regel tio fjädermyntsroller, eller 3 000 timmar. En älskarinna kostade betydligt mer. En enda rulle av högsta kvalitet kunde motsvara en oceangående kanot på tio meter eller mer med möjlighet att frakta varor.

Fjädermynten användes naturligtvis inte för vardagsbetalningar utan var ämnade speciella ceremoniella

S.k. fjäderrulle, *tavau*, från Santa Cruz.
För tio sådana kunde man förköpa sig en hustru.
Numera används de som symbol för avtal eller relationer.
Foto: Gabriel Hildebrand.

tillfällen, t.ex. som brudpris eller som betalning för en kanot. I dag används de som en symbol för ett avtal eller för att befästa en relation.

Rullarna representerade olika värde beroende på ålder och slitage. Om den översta rullen i en hög av tio var värd en enhet var dess värde bara hälften av den som låg under, d.v.s. att värdet steg (1, 2, 4, 8, 16, 32, 64, 128, 256, 512) ju längre ner i högen man kom. De äldsta rullarna betingade alltså ett högre värde. Slitage drog ner värdet.

Fjädrarna i sig själva har också brukats som pengar. De har fungerat som växel. I övrigt har man använt sig av tänder och snäckor omgjorda till halsband.

Foto: Wikipedia.

Eva Wiséhn

HÅKAN WESTERLUND MYNTHANDEL

KÖPER • SÄLJER • BYTER
MYNT • SEDLAR • MEDALJER

Olympiska föremål

Vasagatan 42
111 20 STOCKHOLM
Tel. 08-411 08 07

Begreppet *Mynttecken* hos

Märta Helena Reenstierna och Carl von Linné

Av Anders Huggert

Officiellt benämns Karl XII:s nödmynt redan från början *mynttecken*. Detta framgår med önskvärd tydlighet av konungens brev i ärendet till rådet den 14 mars 1715 (Stiernstedt 1863 s. 272). Allmänheten kan inte ha känt någon större tilltro till dessa kreditmynt, som under perioden 1716-1719 i omgångar – och dessutom i omåttlig mängd – sattes i omlopp i den på grund av krigstillstånd kraftigt försvagade samhällsekonomin. Genom direkta omnämmanden i diverse plakat och påbud vann begreppet mynttecken samtidigt allmän spridning.

Sedan mynttecknen den 20 augusti 1723 äntligen avlysts levde minnet av de svåra tiderna emellertid kvar.

Mynttecken fick snart ett nytt värde och nu som samlarobjekt och spektakulär kurios. Det förekom att de försilvrades eller förgylldes och applicerades som tänkvärd utsmyckning på silverbägare. Själva begreppet mynttecken var dock i fortsatt bruk. Här får utdrag ur texter av Märta Helena Reenstierna och Carl von Linné utgöra exempel.

I Reenstiernas dagbok

Märtha Helena Reenstierna (1753-1841) har genom verkligt sakligt och detaljrikt skrivna dagböcker mångsidigt dokumenterat livet på hemgården Årsta, strax söder om Stockholm – så som det tedde sig i slutet av 1700-talet och en bit in på 1800-talet. Hon var mycket engagerad i allt som gällde trädgårdens skötsel men var även intresserad av skönlitteratur och fakta i ämnet historia. Här och där i dagboken förekommer uppgifter som visar att Märta Helena ägde en liten mynt- och medaljsamling, som över åren allt emellanåt utökades genom enstaka inköp och gåvor.

Numismatikern Bengt Hemmingsson fann anledning att sammanställa dessa uppgifter och har med kortfat-

tade kommentarer presenterat dem för SNT:s läsare (2004:5). I artikeln redovisas också notiser om mynt och medaljer som förekommer i bouppteckningen efter Märta Helena Reenstierna – publicerad i dagboksutgåvan.

Det av Hemmingsson på så sätt förmedlade materialet kan kompletteras just med avseende på mynttecken.

Under ett besök i Stockholm måndagen den 1 augusti 1796 var Märta Helena nämligen ”hos Herr Roung efter *en sats försilvrade mynttecken* [min kursivering]” (1946 s. 118). Uttrycket *en sats* bör innebära att det var fråga om en komplett serie mynttecken. Den kom att ingå i hennes samling och redovisades slutligen i bouppteckningen som: ”Diverse mynt tecken” (24/2 1841). Dagboken låter tyvärr inte förstå hur det förhöll sig med själva försilvringen. – Hade den måhända utförts av Roung och efter Reenstiernas beställning?

Anskaffandet av de försilvrade mynttecknen var förmodligen ett uttryck för beundran av Karl XII. Den 19 november 1813 har i dagboken noterats att hon ”läste Carl den XIItes Historia”. Här förklarar Hemmingsson i sin kommentar att Märta Helena ägde ett vackert inbundet exemplar av Jöran Andersson Nordbergs *Konung Carl den XII:s historia*.

I Linnés *Nemesis Divina*

Genom Märta Helena Reenstiernas visade intresse för både myntsamlande och Karl XII låg det nära till hands att hon också skulle vara bekant med begreppet mynttecken. Då är det mer förvånande att finna benämningen i bruk hos den berömda naturvetaren Carl von Linné (1707-1778).

Vid sidan av den helt dominerande verksamheten på naturvetenskapens område funderade Linné – redan från ganska tidiga år – även över frågor rörande tro, moral och samhällsliv.

Han var av den uppfattningen att det existerar en gudomlig rättsordning, som vakar över alla människooften och som innebär att brott och onda avsikter bestraffas redan här i världen. Han sökte och samlade belägg för att det verkligen förhöll sig på det sättet. Exempel hämtades gärna i Bibeln och hos antikens författare, men kanske främst från 1700-talets Sverige, där egna och andras iakttagelser i det samtida livet hade sin givna plats. Allt antecknades och systematiserades under rubriker, i huvudsak antingen moralbegrepp eller personnamn. Vid Linnés död förelåg materialet i form av en omfattande exemplarsamling: *Nemesis Divina* – Den gudomliga vedergällningen – tryckt i fullständigt skick först 1968.

I Nemesis-anteckningarnas persongalleri återfinns *Giörts*; det vill säga friherre Georg Heinrich von Görtz (1668-1719) – Karl XII:s finansminister, som halshöggs 1719. Linné har på sitt karakteristiskt pregnanta sätt noterat följande:

”Giörs, baron, Carl XII[:s] favorit. Alt kongens krig tillskrefs Giörsen, som kongen var helig. *Mynteteken tillskrifvas Giörtzen, fast Pohlheim kom up med dem* [min kursivering].

Kongen stupar, alt folkets raseri stannar på Giörtz, en måste dö för folket.

Commission sättes öfwer Giörtz, ... [det utelämnade namnet är Ribbing] præsiderar. Assessorer flera. Feman accusator [åklagare].

Feman anklagar Giörtz såsom den [som] swärtat kongens tromän hos sin krönta, äfwen en landshöfdinge att vara trög i exsecution. Producerar brefwet, fast Feman det ej läsit.

Giörtz beder Feman läsa up det, där han klagar, att den landshöfdingen woro sen med recreutering, borde sättas till annor dienst och i hans ställe Feman, som war en vigilant [vaken] man. När Feman det hörde, gjorde det honom ondt att anklagat sin wän.

Giörtz (jure an injuria [med rätt eller orätt]) mister hufwudet.

Två sidor av en tumblare (dryckesbägare) av silver smyckad med Karl XII:s förgyllda nödmünt, s.k. mynttecken, och inskriptioner. Till vänster ses Jupiter från 1718, Hoppet från 1719 samt Kronan från 1715. Däremellan texten: Preglat Billeder. Till höger Publica Fide från 1716, Saturnus från 1718 samt Wett och wapen från 1717. Däremellan texten: Krijg og Örlög. Tumblarens insida är helt förgylld. 1700-tal. KMK. Foto: Gabriel Hildebrand.

Præses commissionis dör samma riksdag. Feman paralyticus evadit ore distorto [undkom slagrörd med munnen på sned]. Assessores alla inom ett åhr olyckelige, bland dem en den lustigasta dör af melancholie” (1968 s. 135 f.).

Här pekar Linné på orättvisor som begicks då Görtz rannsakades och att de skyldiga sedan drabbats av olycka och i ett par fall till och med avlidit. Nära nog i förbigående lämnar han upplysningen att själva idén till mynttecknen kom från den riksbekante uppfinnaren och ingenjören Christopher Polhem (1661-1751).

Det är frågan om hur det förhåller sig med detta. Redan 1711 hade Karl XII uppmärksamats på Polhems snille. Sedan kungen senhösten 1714 via Stralsund återvänt från Turkiet till Skåne inleddes ett nära samarbete, och monarken och ingenjören hade storslagna planer till rikets förkovran. Det handlade om kostnadskrävande projekt, som saltsjuderier vid Västkusten, en i fast berg i Karlskrona sprängd torrdocka och kanalförbindelse Norrköping – Göteborg, det som med tiden skulle bli Göta kanal. Uppenbarligen väl vidlyftiga planer med tanke på det utrikespolitiska läget och den i riket rådande finansiella situationen, som i första hand behövde åtgärdas och därmed bör ha utgjort en väsentlig del i diskussionen.

När numismatikern August Wilhelm Stiernstedt i början av 1860-talet översiktligt behandlade frågan om mynttecknens införande gjordes det inte någon koppling till Polhem. I studien redovisades den officiella uppfattningen, att mynttecknen var Görtz påfund och att han i Stralsund övertygat konungen om förslagets bärkraft.

Även Görtz syn på saken finns med; nämligen att den enväldige kungen redan i Turkiet beslutat att införa ett creditsystem med mynttecken i Sverige.

I det aktuella sammanhanget har Stiernstedt inte haft någon anledning att göra närmare efterforskningar. Han tycks emellertid ha varit öppen för alternativa och/eller kompletterande förklaringar, eftersom han formulerade följande: ”När, hvarest och hos hvem första tanken uppstod att i Sverige införa mynttecknen är ganska ovisst” (1863 s. 271).

Eftersom Märta Helena Reenstierna samlade mynt och medaljer, och därtill var intresserad av Karl XII, är det inte förvånande att finna att begreppet *mynttecken* ingått i hennes språkbruk. Då är det mer anmärkningsvärt att naturvetaren Carl von Linné utan vidare hanterat detsamma, visserligen i en Nemesi-anteckning rörande just baron Görtz. Det bestämda

utpekandet av Polhem vore värt en närmare granskning.

Referenser

- Hemmingsson, B.: Årstafruns myntsamling. *SNT* 2004:5 s. 116.
- Lagerqvist, L. O. & Nathorst-Böös, E.: *Mynt, sedlar och medaljer. Ur numismatikens historia*. Borås 1981.
- Lindroth, S.: *Svensk lärdomshistoria. Stormaktstiden*. Norstedts. (1:a uppl. 1975.) 1989.
- Linné, C. von: *Nemesis Divina*. Utg. av Elis Malmeström och Telemak Fredbärj. Stockholm 1968.
- Reenstierna, M. H.: *Årstadagboken I (1793-1812)*. Journaler från åren 1793-1839 utg. genom Sigurd Erixon, Arvid Stålhane och Sigurd Wallin. Urval och förklaringar av Gunnar Broman. Stockholm 1946.
- Stiernstedt, A. W.: *Om kopparmyntningen i Sverige och dess utländska besittningar 1-2*. KVHAA:s handl. 23-24. Stockholm 1863-1864.
- Svenska Män och Kvinnor*, vol. 6. Stockholm 1949.

Strandbergs Mynt

&

Aktiesamlaren AB
köper och säljer

Mynt, sedlar, ordnar, medaljer, aktiebrev
äldre handlingar m.m.
charta sigillata, fornsaker m.m.

Se vår hemsida
www.aktiesamlaren-bjb.se

Arsenalsgatan 6, Box 7377, 103 91 Stockholm
Tel. 08-611 01 10, Fax: 08-611 32 95

Rapport om ett stort fynd av grivnor i Ryssland

GJUTNA SILVERSTYCKEN, s.k. *grivnor*, användes som betalningsmedel i stället för mynt i nuvarande Ryssland med omnejd fr.o.m. senare delen av 1000-talet t.o.m. 1400-talet. De göts i varierande former (t.ex. romboida, tungformade, runda samt avlånga) och består av silver. Silvret erhöles genom att smälta ned importerade mynt från andra länder samt från övriga silverföremål.

Grivnorna användes vid större transaktioner, och de olika typerna av grivnor benämns i forskningen efter de fynd-

orter där de primärt har påträffats. Lösfunna grivnor är sällsynta och det är i depåfynden – vilka kan innehålla grivnor från flera områden – som man finner dem i större mängd.

Flera olika typer av grivnor finns, bl.a. de från Kiev i Ukraina som är rombiska och väger ca 160 g. De har även påträffats i norra Ryssland, varifrån Novgorod-grivnan kommer. Den är formad som en avlång barr och har en vikt på ca 200 g. Dessa grivnor, vilka användes ända till 1400-talet, har påträffats från länderna vid Östersjön i väster till Volga i öster och Krim i söder. I området kring floden Kama i Ural tillverkades bl.a. runda motsvarigheter till de övriga typerna av grivnor. Vikten kring 200 g ut-

gör hälften av ett ryskt pund om 409,5 g. *Se fig. 1-3.*

Grivnor har även påträffats inom Sveriges nuvarande gränser, närmare bestämt i det mycket stora depåfyndet från Burge i Lummelunda socken på Gotland, vilket hittades år 1967. Professor N. F. Kotljar m.fl. har noggrant studerat grivnorna i den skatten. Fyndet innehöll för övrigt ett

Fig. 1. Rombisk grivna ur Burgefyndet på Gotland. Vikt: 197,27 g, bredd 145 mm. Foto: KMK.

mycket stort antal mynt, de flesta från Tyskland. Kombinationen av grivnor och västerländska mynt är unik för Burgefyndet som i sin helhet väger omkring 10 kg (10,369 g).

FÖR EN TID SEDAN framkom uppgifter om ett grivnafynd i Ryssland som gjordes i maj 2002 av privatpersoner. Detta fynd uppges väga hela 12.002,58 g, således 12 kg! Grivnorna påträffades på ett fält nära en by i trakten av Perm och floden Kama vid Uralbergen i Ryssland. Kotljar har studerat fyndet, vilket består av 51 objekt. Likt fyndet från Burge har ett flertal grivnor i det nya fyndet märken, bokstäver och namn inristade med kyrilliska skrivtecken.

Förhoppningsvis kommer fyndet att kunna lösas in av staten och visas på historiska museer i Moskva samt på Eremitaget i Sankt Petersburg. Det är dock i skrivande stund oklart om de ekonomiska förutsättningarna föreligger för att inlösen skall kunna ske. Den intresserade läsaren kan finna mer information om fyndet samt bilder på detsamma på Internet: www.grivnaklad.narod.ru

Frédéric Elfver

Fig. 3. Rund grivna från området kring Kama, Ural, ur Burgefyndet på Gotland. Vikt: 159,31 g, diam. 60 mm. Foto: KMK.

Fig. 2. Avlång s.k. Novgorod-grivna ur Burgefyndet på Gotland. Vikt: 30,82 g, bredd 53 mm. Foto: KMK.

Noter

¹ Se t.ex. I. G. Spasskij: The Russian monetary system. A historico-numismatic survey. Revised and enlarged edition. Amsterdam 1967.

² SHM/KMK inv.nr 28 830.

³ Burgefyndets grivnor finns publicerade i en väilustrerad artikel på ryska av Kotljar: Severorusskie "černigovskie" monetnye grivny, ingår i Drevnejsie gosudarstva Vostočnoj Evropy 1994, Novoe v numizmatike. Moskva 1996, s. 80-142. Arbetet är även planerat att publiceras av Kotljar under medverkan av A. Medyntseva och E. Melnikova i Old Russian Grivnas. Silver ingots from the Burge hoard. Commentationes de nummis saeculorum IX-XI in Suecia repertis. Nova series 12.

⁴ De tyska mynten i fyndet från Burge är publicerade av Geri Hatz under medverkan av Vera Hatz i Die deutschen Münzen des Fundes von Burge I, Ksp. Lummelunda, Gotland (tpq 1143). Ein Beitrag zur ostfählischen Münzgeschichte. Commentationes de nummis saeculorum IX-XI in Suecia repertis. Nova series 16. Stockholm 2001.

⁵ Jerzy Nalepa har skrivit om ett av mansnamnen i Fornvännen 1971, årg. 66, s. 270-275, Den fornryska inskriptionen Byleta på en av silverbarrerna från Lummelundaskatten.

Grivna. Gammel russisk mønt og værdibegreb, der allerede fra 1200-tallet også var en vægt og regneenhed. Navnet kommer fra det metalhalsmykke (grivna), som russiske kvinder bar i middelalderen. Der er forskellige arter og værdier af grivna, alt efter om der er tale om guld eller sølv og afhængig af tidspunkt og geografisk placering. I 1200- og 1300-tallet blev grivna i form af sølvbarrer benyttet som stormønt. Disse blev afløst af grivenka og rubel. Ur Flensburg, P.: *Numismatisk Leksikon*. 1996.

SNT gratulerar fotografen Gabriel Hildebrand som fyllde 60 år den 24 april!

GABRIEL HILDEBRAND är mannen bakom flertalet av SNT:s bilder sedan många år. Hans fotokarriär inleds år 1971, då han genom kontakter fick ett fyramånadersvikariat på Nationalmuseum. Fotografen där, Sven Nilsson, blev hans mentor, inspiratör och första läromästare, men även Erik Cornelius. Efter denna korta anställning blev han direktrekryterad till Riksantikvarieämbetet. Det var fotografen Sören Hallgren som kontaktat Sven Nilsson, vilken rekommenderade Gabriel. Nu blev han kollega till myntfotografen Nils Lagergren.

Anställningen vid Riksantikvarieämbetet varade till 2002. Sedan dess är Gabriel anställd på halvtid vid Kungl. Myntkabinettet, men i verkligheten var han anlitad av museet under många år innan dess. Från och med i höst väntar en något utökad tjänstgöring här.

Med digitalfotograferingen har helt andra möjligheter öppnats inom fotokonsten. Den digitala tekniken har blivit en ny utmaning för Gabriel och han behåller den utomordentligt.

Gabriel är en erkänt helt förnämlig mynt- och medaljfotograf. Men när jag frågade honom om hemligheten bakom de fantastiska, skarpa och välbelysta bilderna fick jag höra att det är en "fototeknisk grej". Man måste ha rätt objektiv, sa han. Men så enkelt kan det inte vara, tänkte jag. Erfarenhet och känsla måste betyda mycket. Ja, föremåls historia ökar intresset, menade han. Ett fyndmynt, som i förstone uppfattas som ointressant att fota, kan väcka en helt annan känsla om man får reda på dess bakgrund. Så ett fullödigt intresse kan väl sägas ligga bakom hans framgångar.

Under Gabriels tid vid Riksantikvarieämbetet var hans fotograferande mycket mångsidigt. Han arbetade en hel del vid avdelningen för textil-

konservering. Han fotade kyrkliga interiörer och målningar inom projektet Sveriges Kyrkor, bland många andra ett flertal på Gotland men även Södra Råda i Värmland som ju tragiskt brändes ner senare, Härkeberga och Täby kyrkor i Uppland med Albertus Pictors målningar. Men han ser sig ändå mest som föremålsfotograf.

Andra uppdrag är fotografering för auktioner åt Ahlströms mynthandel, Ulf Nordlinds mynthandel och Svenska Numismatiska Föreningen. Det är Gabriel som står bakom bilderna i Julius Haganders omfattande bok om besittningsmynt i guld och riksdalrar i silver. Men han har även uppdrag för t.ex. Nobelmuseet och Grönsö slott i Uppland i samband med deras utställningar och kataloger.

Och vad gör en fotograf på fritiden? Jo, fotograferar eller bearbetar bilder i datorn därhemma. Han har ett ständigt bildtänkande, som han uttrycker sig. Men det finns även annat. Gabriel är en stor cykelentusiast. Han cyklar ca 400 mil om året. Vätternrundan har han gjort sex gånger och är förstås anmäld även till årets evenemang. Vin på äpplen från egen trädgård har han tillverkat sedan 1986. Hans hustru Agneta och de två sönerna Fredrik och Gustaf betyder mycket för honom. Familjen brukar tillbringa somrarna i Agnetas hemort Snappertuna i svenskbygden i södra Finland.

Riksantikvarien Bror Emil Hildebrand var Gabriels farfars far, Hans Hildebrand farfars bror. Sysslingen Karl Gustaf Hildebrand, sonson till Hans, var professor i ekonomisk his-

toria i Uppsala men också poet. Pappa, professor Bengt Hildebrand, var genealog och en flitig gäst på Svenska Numismatiska Föreningen och dess vice ordförande under tio år.

Gabriel har ännu inte fått tillfälle att göra en egen utställning men han har egna önsketankar kring sådana. Att få visa delförstoringar på konstmedaljer är en tanke. Som fotograf ser han ju som få andra hur ofta små fantastiska detaljer förekommer inom medaljkonsten. Att delge andra dessa vore en dröm, säger han.

Och när jag frågar honom om han skulle vilja ge ut en fotobok eller liknande, som många andra skickliga fotografer gör, återkommer han till medaljerna och till sin gamla släkting Bror Emil. En illustrerad version av Bror Emil Hildebrands *Sveriges svenska konungahusets minnespenningar, praktmynt och belöningsmedaljer* från 1874 är hans stora drömprojekt! Men han konstaterar samtidigt att redan Bror Emils medaljbeskrivningar ju är fotografiska.

*Monica Golabiewski Lannby,
som intervjuade Gabriel
den 8 april 2008*

Foto och montage:
Gabriel Hildebrand.

Christina Nilssons guldstuffer

CHRISTINA NILSSON – en av den svenska musikhistoriens stora virtuoser – föddes 1843 i torpet Snugge under Huseby knappt två mil söder om Växjö i Småland som det yngsta av sju syskon. Hon visade tidigt musik- och scentalanger. Sedan familjen flyttat till Lövhult lite längre söderut ”upp-täcktes” hon, knappt 14 år gammal, på en marknad i Ljungby.

Christina Nilsson fick sina mecenater och befriades därmed från den relativa fattigdom som torparbarnen upplevde i det svenska 1850-talet.

SÅNGARDEBUTEN skedde i Paris i oktober månad 1864. Den blott 21-åriga Christina framträdde då som Violetta i Verdis *La Traviata*. Därmed var vägen utstakad till en lång rad operascener i Europa, Amerika och Ryssland. Genom giftermål fick hon tillnamnet grevinnan De Casa Miranda. Karriären avslutade Christina 1888 efter 24 år på scenen. Sedan bosatte hon sig i Villa Vik strax utanför Växjö. Det kan nämnas att hon 1921 avled på stadshotellet i Växjö, något som hon lär ha gemensamt med författaren Birger Sjöberg.

Donationer

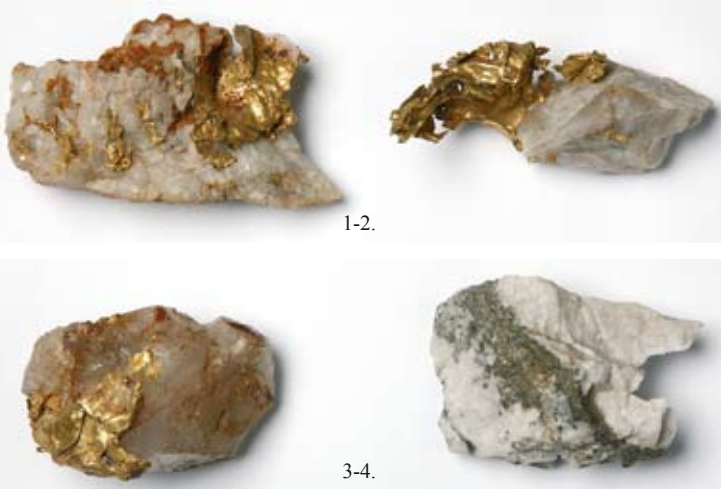
Intressant i numismatiska sammanhang är att Christina Nilsson 1904 och – postumt – 1924 donerade en större myntsamling till Smålands museum. De olika donationerna innehöll även annat, exempelvis scenkläder och diverse konst. Christina Nilsson var med andra ord ingalunda barskrapad

tina Nilsson ta emot hyllningar och presenter av de mest skilda slag. Till USA gjorde hon tre konsertturnéer; 1870-1872, 1873-1874 och 1884-1885.

Det var troligen under den första av turnéerna, närmare bestämt i april 1871, som hon fick stufferna av några gruvchefer, som säkerligen ansträngt sig att ta fram något av det bästa man kunde visa upp och ge bort. De utgjorde samtidigt prover på ursprungligt guld som gjort Kalifornien känt över en stor del av världen. Två av stufferna är försedda med etiketter där gruvbolagen *The Amador Co* och *Eldorado Co* nämns.

I de svenska bergsmännens årsbok *Med hammare och fackla* finns i nr IX 1938 en artikel av den mångsidige och även i numismatiska kretsar välkände bergsingenjören och bruksdisponenten Carl Sahlin (1861-1943). Han anses ha varit en av Sve-riges främsta forskare inom bergs- och brukshistoria. Sommaren 1938 besökte Sahlin Växjö och Smålands museum för att studera guldstufferna, som vid den tiden var utställda i en liten med glaslock försedd trälåda. Det var alltså det besöket som resulterade i den illustrerade artikeln i nämnda årsbok.

Efter Sahlins besök – obekant när – plockades lådan med sitt innehåll ner från utställningen och magasinades. Men med hjälp av inventarienummer, kunnig personal och god ordning i museets magasin kunde guldstufferna återfinnas. Det var med

1. Vit kvarts. Nativt guld i form av blad och korn. Ett något större hopskrynklat stycke fyller en spricka i stuffen men har lossnat därförån. Kvartsen är gulffärgad av järnoxider på den ena sidan. Inv.nr M 3142.
2. Vit kvarts. Likt ett hopskrynklat blad sitter nativt guld fast med ena änden i en spricka. Inv.nr M 3141.
3. Kvarts. Nativt guld i bleckform som sitter mellan sammanvuxna kvartskrystaller. På detta föremål finns en ursprunglig etikett fäst med påskriften: *Eldorado Co Cala*. Inv.nr M 3143.
4. Glanslös kvarts med delar i gröngrå-svart färg. Detta är troligen en guldförande silvermineral. På en tillhörande lös etikett finns påskriften: *Amador Co Cala*. Inv.nr M 3144.

Foto: Jörgen Ludwigsson, Smålands museum.

när hon drog sig tillbaka, men hon kan knappast kallas samlare. De flesta av de donerade föremålen kan ha varit inköpta som god placering eller kommit i hennes händer som gåvor.

Några alldeles speciella föremål i Christina Nilsson-samlingen i Smålands museum är gåvor till sångerskan. Det rör sig om fyra synnerligen vackra guldstuffer. *Stuffer* kallas stycken av mineral eller bergart avsedda för studium. De här presenterade stufferna härrör från gruvor i Kalifornien och är rikligt försedda med gediget guld. Därom kan följande historia berättas:

Under sina turnéer med åtföljande succéer runt om i världen fick Chris-

stor förväntan vi öppnade lådan sedan den anlänt till myntkabinettet. Vad vi fick se var fyra skönheter som överträffade våra vildaste fantasier. I dag finns de utställda i myntkabinettet i Växjö tillsammans med Christina Nilssons numismatiska föremål.

Varför inte göra som Carl Sahlin gjorde för sjuttio år sedan, resa till Växjö och Smålands museum och se gulstufferna, myntkabinettet och övriga samlingar. Välkomna, vi har all anledning att återkomma till den berömda sångerskans donationer i dessa spalter!

Bildtexternas beskrivning av stufverna bygger till stor del på den kunskap som Carl Sahlin hade i ämnet och den artikel han skrev 1938. Med nativt guld menas att det är ursprungligt, gediget. Som vanligt i Kalifornien har guldutvinningen varit så omfattande, vilket tyder på en viss silverhalt.

Sonny Serrestam
Lars Thor

Ett kvitto för polletthämtning

Gaspolletterna är slut igen! Spring till Konsum och köp flera, vi ska ju ha gäster till middan!

LÅNGT IN I MODERN TID använde vi gaspolletter för att betala gasen i Stockholms köksspisar. Till detta syfte lät Stockholms Gasverk prägla särskilda polletter. Dessa trycktes in i en gasmätare som satt fast på väggen eller var gömd under diskbänken.

Gasmätaren kunde ”svälja” ett stort antal polletter, men förr eller senare blev den full och måste tömmas av stadens uppborädsmän. De öppnade gasmätarna med en särskild nyckel och tog med sig de inläggande polletterna.

Självfallet hände det ofta att lägenhetsinnehavaren inte var hemma vid uppborädsmännens besök. Då fyllde de i en liten lapp som lades i brevlådan. Den här visade tryckta lappen är från tidigt 1950-tal och har rubriken ”Polletthämtning”.

Därefter följer texten här intill:

Spännande penninghistoria i teve!

Ett samarbete pågår mellan Kungl. Myntkabinettet och Svenska Dagbladets näringslivsupplaga på nätet.

E24 SÖKER SPÄNNANDE och intressanta berättelser som kan pigga upp en annars tämligen seriös ekonomikanal. Första programmet handlar om de s.k. rysstiorna, de falska tiokronorsmynt som tillverkats i Ukraina, alla med året 1991 som var det år våra första äkta tiokronor kom ut. En stor mängd falska tiokronor finns ute i rörelsen sedan flera år tillbaka.

Resultatet av det första teveinslaget blev ca 200 000 tittare, ca 25 tidningsnotiser och ett radioinslag ... och en mängd besökare till den miniatyrbesökning som sattes upp med anledning av den stora responsen.

Egentligen handlar det om konsten att skapa en nyhet: 1) E24 frågar om KMK har någon intressant historia. 2) De spelar in inslaget och sänder. 3) Folk och mynthandlare får uppfattningen att något nytt har hänt.

I de återkommande programmen intervjuas Ian Wiséhn och några av hans medarbetare, beroende på ämnet för dagen. Ulrika Bornestaf har berättat om antika mynt, Cecilia von Heijne om 10-dalern, Ian Wiséhn om de s.k. fahnehjelmarna från 1790. Inplanerat är ett inslag om de s.k. beredskapssedlarna.

Programmen sändes under april och maj – och fler blir det!

Red.

T.v. Stockholms Gasverks pollett från 1947.

Utseendet var oförändrat under ett par årtionden.

Gasverkspolletterna tillverkades av Sporrong & Co.

Diam. 17 mm. Koppar. KMK. Foto: Gabriel Hildebrand.

T.h. Polletthämtningsavi från tidigt 1950-tal. Privat ägo. Skannad.

Vår uppborädsman, som sökt Eder för polletthämtning men ej vunnit inträde, kommer ånyo att besöka Eder ... dagen den ... / ... kl. ... och anhålla vi då om benäget tillträde.

Stockholms Gasverk och
Elektricitetsverk

Tulegatan 13
Telefon: 22 30 60
Pollettgasuppboräds

Om nyckel lämnas till portvakten, bör denna avi undertecknas av Eder samt överlämnas till portvakten.

*Tillträde till lägenheten medges.
Stockholm den ... / ... 195...*

Till sist måste man konstatera att texten på avin är mycket artig. Här har nog vissa av dagens myndigheter en del att lära.

IW

Skulptören Christian Eriksson

CHRISTIAN ERIKSSON (1858-1935) föddes i Taserud, Arvika, Värmland, som ett av tio barn till hemmansägaren och snickaren Erik Olsson och hans hustru Stina.

Christian utbildade sig till ornamtbildhuggare i Stockholm och Hamburg. År 1883 reste han till Paris och började studera till skulptör. Där skapade han verk som han ställde ut på salonger och världsutställningar. Skulpturen ”Martyren” anses vara hans genombrott som konstnär, och på Salongen i Paris 1888 fick han tredje klassens medalj för den.

Skulpturen väckte stor uppmärksamhet, och det var mycket ovanligt att en skulptur som bara lämnats in i gips belönades med en medalj. ”Martyren” göts senare i brons och finns nu vid entrén till Christian Erikssons minnesgård Oppstuhage vid Rackstadsmuseet i Arvika.

På världsutställningen i Paris 1889 tilldelades Christian Eriksson en första klassens guldmedalj för de magnifika vaserna ”Blindbock” och ”Tjuning”. Båda finns i gips i lilla ateljén vid Oppstuhage i Arvika. Christian sålde sedan guldmedaljen i Paris och för pengarna köpte han en cykel som han använde för att ta sig till Italien och Rom. Ingen vet vad som hände med medaljen efter det. Det blev en äventyrlig färd, och enligt uppgift tillfångatogs han av polisen som inte tyckte det var troligt att ”*en så'n som han ägde något så värdefullt som en cykel!*” Dock släpptes han.

På 1890-talet återvände Christian med sin unga franska hustru Jeanne Leocadie Tramcourt (1875-1952) till Sverige, där de byggde sin bostad och ateljé nära föräldrahemmet i Taserud. Efter en kortare period där flyttade familjen till Stockholm, där han var verksam till sin död 1935. Giftermålet varade mellan 1894 och 1911.

Från början av 1920-talet levde Jeanne Leocadie Tramcourt ett samboförhållande med prins Wilhelm på slottet Stenhammar i Flen och därför kallades hon för ”värdinna” på Sten-

Medalj över Christian Eriksson utförd av Svante Nilsson.

Gjuten 1932 hos Stockholms Konst- och Metallgjuteri.

Frånsidan visar *Bågspännaren*, som står uppställd på Kornhamnstorg i Stockholm.

Diameter 120 mm.

På Salongen i Paris 1888 fick Christian Eriksson tredje klassens medalj för skulpturen ”Martyren”.

Åtsidans omskrift: SOCIÉTÉ DES ARTISTES FRANÇAIS, nederst en ros.

I mitten på fem rader: SCULPTURE | SALON DE 1888 | CHRISTIAN ERIKSSON | MÉDAILLE DE 3ME CLASSE.

Medaljen ligger nertryckt i etuiet. Med tanke på det spröda materialet, gips, kunde den inte tas loss för att studera frånsidan. Diameter 53,5 mm.

hammar. Samboförhållanden fick inte förekomma bland de kungliga och var ganska ovanligt vid denna tid.

I Stockholm fick Christian Eriksson många uppdrag och några exempel är ”Bågspännaren” på Kornhamnstorg och fasadutsmäckningen på Kungliga Dramatiska Teatern. Han hade stor betydelse vid utsmäckningen av Stockholms stadshus med skulpturgruppen ”Sankt Göran och draken”, Engelbrekt på sin höga kolonn och en relief av Carl Larsson.

Christians kontakter med Norrland fick stort inflytande på hans konstnärliga utveckling. Han gjorde flera träffsäkra porträttskulpturer och fick även uppdraget att utföra tolv förgyllda taksulpturer till Kiruna kyrka, som symboliserar olika mänskliga känslor och egenskaper.

Samtidigt med de monumentala-uppdragen gjorde han en rad små

skulpturer och konsthantverk. Hans skulpturer finns på många platser i hela Sverige och han har kommit att räknas som en av landets stora skulptörer.

I hemstaden Arvika kan man se följande skulpturer: ”Sommardopp i Stadsparken”, ”Ödmjukheten” på Mikaelkyrkans norra fasad och ”Adams skapelse” finns på Trefaldighetskyrkans entrégavel. Christian Erikssons bostad och ateljé i Taserud, Oppstuhage, i Värmland är sedan 1950-talet hans minnesgård och vid dess entré står bronsskulpturen ”Martyren”.

Här presenteras ett urval av Christian Erikssons plaketter och medaljer. Foto: författaren.

Hasse Nilsson

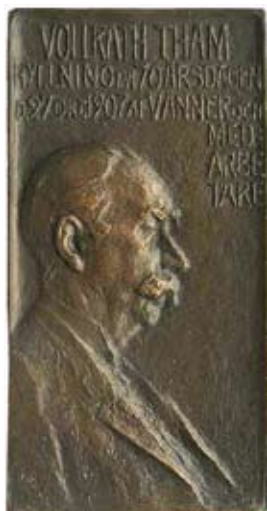
Litteratur

Numismatiska Meddelanden. Nr 24 och 29. Kjellin, H.: *Christian Eriksson 1858-1935*. Stockholm 1953.

Erik Frisell, direktör, ledamot i Vattenfallsstyrelsen och i Handelsrådet. Plakett modellerad av Christian Eriksson 1919 på beställning av disponenten J. O. H. Lundbohm med anledning av Frisells sextioårsdag.

Plakett gjuten i Stockholm hos Herman Bergmans Konstgjuteri i 16 exemplar, alla i brons, av vilka ett finns hos konstnären, de övriga hos styrelsemedlemmar i Trafikaktiebolaget Grängesberg / Oxelösund samt hos några av Frisells närmaste vänner. 159x88 mm.

Vollrath Tham, bruksägare, vd för Trafikaktiebolaget Grängesberg / Oxelösund, riksdagsledamot i 1:a kammaren. Modellerad av Christian Eriksson.

Plakett gjuten 1907 i Stockholm hos Herman Bergmans Konstgjuteri på beställning av Trafikaktiebolaget Grängesberg / Oxelösund med anledning av Thams 70-årsdag. 127x65 mm.

Johan Henrik Palme, bankdirektör för Stockholms Inteckningsgarantiaktiebolag. Plakett modellerad av Christian Eriksson 1919 på beställning av Stockholms Inteckningsgarantiaktiebolag med anledning av Palmes femtioårsjubileum som företagets ledare.

Gjuten hos firman Rasmussen i Köpenhamn i ca 250 exemplar i brons. 142x79 mm.

Bli medlem i
SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

Arsavgiften är 250 kr.
Som medlem får Du SNT automatiskt!
Du kan också prenumerera på SNT
för endast 200 kr per år.
www.numismatik.se

HB MYNT & MEDALJER

Sveavägen 96

Box 19 507
S-104 32 Stockholm 19

T-Rådmansgatan (uppgång Handelshögskolan)
☎ + fax 08-673 34 23

*Svenska och utländska mynt, sedlar och ordnar,
militaria och nålmärken, medaljer*

Öppet: vard. 11-17, fred. 11-15, lörd. 11-14

Apotekaren Carl Gustaf Kjellins stora myntsamling

Den läsande befolkningen kan indelas i två grupper: de som läser förord och de som inte gör det. Men om man nu ändå läser texten i förord och inledningar kan man ibland bli rikligt belönad på intressanta uppgifter.

Så är till exempel fallet när man läser Ulla S. Linder Welins inledning till den lilla häftade boken som heter *Svensk koppar och kopparmyntning. En handledning vid studiet av myntsamlingen i Bergslagens museum* (1965). Där finns bland annat denna text:

En första katalog över Bergslagens myntsamling utkom 1895 (Beskrifning och förteckning öfver Stora Kopparbergs Bergslags Aktiebolags Myntkabinett, af Carl Sahlin, Falun, 1895"). Sedan dess har samlingen väsentligt utökats, särskilt genom förvärvandet år 1920 av apotekare Carl Gust. Kjellins kopparmyntsamling. [förf. understrykning]

Mer än så står det inte om Kjellin, men det är en utgångspunkt för vidare efterforskningar.

Apotekaren Carl Gustaf Kjellin i Västerås var också godsägare, och han hade under första världskriget uppgiften att vara s.k. ransoneringschef i sin hemstad. Fritiden kretsade ofta kring myntsamlade. Sammantaget lär han ha ägt omkring 10 000 mynt och medaljer.

Den som besökte Kjellins hem fick snabbt klart för sig att här bodde en myntsamlare. I en sal var väggarna klädda med 1600- och 1700-talens väldiga plåtmynt av koppar med regentnamn från Karl X Gustav till Fredrik I. Om besökaren ställde frågor nämnde Kjellin genast namn som Avesta, Garpenberg, Ljusnedal, Gustafsberg, Carlsberg och Wismar. Han ägde omkring 250 plåtmynt.

Apotekare Kjellin kunde också tänka sig att ur ett av sina myntskåp plocka fram våra första kopparmynt som präglats i Säter och Arboga – både klippingar och rundmynt. Här fanns också Karl XII:s nödmynt där även vissa felpräglingar ingick, som t.ex. IVPITLR (i stället för IVPITER)

från 1718. Andra lustigheter var ryska kopeker som präglats i Avesta för användning i Gustav III:s krig mot Ryssland 1788-1790.

När det gällde svenska silvermynt fanns nästan alla regenter representerade i samlingen. Kjellin ägde även en del besittningsmynt och utländska mynt. Han tycks särskilt ha varit intresserad av asiatiska mynt från Kina, Hongkong, Indien, Batavia o.s.v. Från det gamla Siam fanns kulmynt av guld och silver samt de märkliga spelmarkerna av porslin. Uppräkningen skulle kunna bli mycket lång men blir då mest en lista över världens länder.

Sålde samlingen

Apotekaren Kjellin beslutade sig för att sälja sin samling. Han ville emellertid inte splittra den långa samlarmödan och sökte därför en köpare hos vilken allt skulle få finnas kvar under mycket lång tid. Av den anledningen skrev Kjellin den 26 december 1919 till styrelsen för Stora Kopparbergs Bergslag i Falun:

Undertecknad erbjuder Eder härmed till inlösen och inköp efter värdering av min stora och i vissa avseenden ganska fullständiga mynt- och medaljsamling, som skulle tillsammans med vad, som förut finnes i Kopparvägen, göra Eder samling till en av de allra största och fullständigast. Den omfattar av plåtmynt mellan 200 och 300, af kopparmynt från Gust II Ad & Christina ca 1000 st, klippingar ca 100 st. Dessa 3 avdelningar, de flesta olika var, borde vara av särskildt intresse för Eder, då de huvudsakligen prägl. i Säter och Avesta av Bergslagens koppar, kunna fullständiga Eder egen samling. Naturligtvis finnes även andra präglingsorter representerade såsom sådana verkliga rariteter, som 1 och 2 dalrar från Carlsberg och Garpenberg m.m.

Denna samling av plåtmynt och kopparören fr. Gust II Ad o Christina torde endast överträffas av 2 andra samlingar, nämligen Cavallis och Statens historiska, och borde i så fall giva Eder egen samling en ännu större rangplats än den redan har. Min myntsamling omfattar ju dessutom en myckenhet annat, som ej har speciellt intresse av härledning till Falu grufva, såsom svenska silvermynt, samt från alla andra länder, polletter m.m. Samlingen i sin helhet omfattar

ca 10.000 nummer och torde pryda sin plats var som helst... osv.

Som en följd av detta erbjudande följer en längre brevväxling. Stora Kopparbergs Bergslags AB visar ett klart intresse och hoppas att Kjellin, i händelse försäljningen blir av, skall biträda vid ordnandet av Bergslagens myntsamling. Alwar Silow vid Bergslaget skriver 9 januari 1920:

Denna skall tillika med övriga delar av Bergslagens museum överflyttas till nya rymliga lokaler, som för närvarande hålla på att iordningställas i Gruvkyrkan vid Falu Gruva.

Inledningsvis erbjöds Kjellin en summa av 20 000 kronor, men han var inte nöjd. Till sist beslutade man att en riktig värdering skulle göras. Måndagen den 21 juni 1920 anlände därför myntexperten fröken Berta Holmberg till Västerås för att gå igenom hela Kjellins samling. Värderingen gav en ny och betydligt högre siffra. Den 25 juni 1920 avgick ett brev från Bergslaget i Falun till företagets Kassa- och Bokföringsavdelning i Stockholm:

Härmed få vi enligt uppdrag utanordna en summa av Kronor trettioåtusen / 30.000:- / att sändas under adress Stadsfogde E. Kumlin / för Apotekare C. G. Kjellins Sterbhush / Västerås. Beloppet utgör likvid för Apotekare Kjellins av Bergslaget inköpta samling av mynt, sedlar, medaljer och polletter med tillhörande myntskåp och numismatisk litteratur.

Kjellin fick, som framgår av brevet, inte själv någon glädje av pengarna. Samlingen fick dock i huvudsak leva vidare.

Ian Wiséhn

Svenska och skandinaviska
mynt och sedlar.

Stor sortering av utländska
jubileumsmynt, årsset samt småmynt.
Euro-utgåvor, polletter och medaljer.

Prislistor gratis.

☪

NORRTÄLJE MYNTHANDEL

Box 4, 761 21 Norrtälje
Tel. 0176-168 26, Fax 0176-168 56

www.nmh-mynt.a.se

1. Brunt passerkort för den som måste röra sig innanför Stockholms slott. Troligen 1880-tal.

3. Passerkort som skulle fästas på vagn. Kortet gällde endast lördagen den 1 oktober 1881.

Fritt tillträde inom Stockholms slott

DET ÄR INTE RIKTIGT som förr inne i Stockholms slott. Slottets utseende har visserligen inte nämnvärt förändrats sedan 1700-talet. Värnpliktiga soldater står fortfarande på post och en och annan vaktmästare finns vid ingångarna. Men väl inne i slottet finns det inte längre lika många människor. Förr fanns här tjänsteflickor, lakejer, pigor, vakter och andra. Nu har de flesta försvunnit.

När mängder av människor rör sig innanför en känslig miljö är det viktigt att de utposterade vakterna har möjlighet att kontrollera flödet av människor. Har den här mannen anledning att röra sig i salarna? Den där pigan har vi inte sett förut – är hon nyanställd? Ja, frågorna var säkert många för vakterna.

Under 1800-talet fanns det ett stort behov av att utfärda tillstånds-/passerkort till dem som måste röra sig innanför Slottets väggar. Några identifikationskort med fotografi existerade ännu inte. Sådana skulle dröja en bra bit in i 1900-talet. Här presenteras tre exempel på kort som alla har anknytning till Stockholms slott:

1. Passerkort från omkring 1880-talet. Kortet är av brun papp och mäter 94x67 mm. Den svarta tryckta texten lyder: *Fri Passage genom vakterne inom Kongl. Slottet*. Under texten finns en s.k. vitstämpel med åtta kanter. Innanför stämpelns ram finns lilla riksvapnet.

2. Entrébiljett till Karl XV:s kröning den 3 maj 1860.

Innehavaren fick sitta på den specialbyggda läktaren på Slottsbacken.

2. Biljett till Karl XV:s kröning 1860. Biljetten är tillverkad av kraftigare rosafärgat papper och mäter 126x68 mm. Den har svart tryck som utförts med nio olika typsnitt – allt innanför en enkel ram. Texten är utskriven på tio rader: *ENTRÉ-BILLET / vid / KONUNG CARL XV:s / KRÖNING / den 3de Maj 1860 / till / LÄKTAREN / å / SLOTTSBACKEN / Första Plats N° 241* (de sistnämnda siffrorna

är utskrivna med bläck). Här rör det sig om en biljett som användes på utsidan av slottet, men väl innanför säkerhetszonen.

3. Passerkort som tillverkats av gul papp och mäter 176x123 mm. Kortet har svart tryckt text som är utskriven på sex rader: *Fri passage / för de personer hvilka erhållit nådig / befallning att infinna sig / å Kongl. Slottet / Lördagen den 1 Oktober 1881. / Vagn*. Ovanför texten finns det en genombruten slits som förenklade möjligheten att fästa kortet på den hästdragna vagnen.

Ian Wiséhn

Boktips!

Länk till ”nyförvärv”

För dem som vill hålla sig à-jour med nyutkomna numismatiska titlar (men även annat) rekommenderas att gå in på Vitterhetsakademiens biblioteks hemsida med dess nyförvärvslista:

[http://vitalis.raa.se/
F/?func=file&file_name=nyh-2](http://vitalis.raa.se/F/?func=file&file_name=nyh-2)

eller följande sökväg:

sedan till:	www.raa.se
vidare till:	infotorg
sist:	vitalis
	nyförvärv

Nytt om böcker – recensioner

Bernd Kluge: Numismatik des Mittelalters. Band I. Handbuch und Thesaurus Nummorum Medii Aevi.

Münzkabinett. Staatlichen Museen zu Berlin. Berlin / Wien 2007. 511 sid. Ill. ISBN 978-3-88609-603-9.

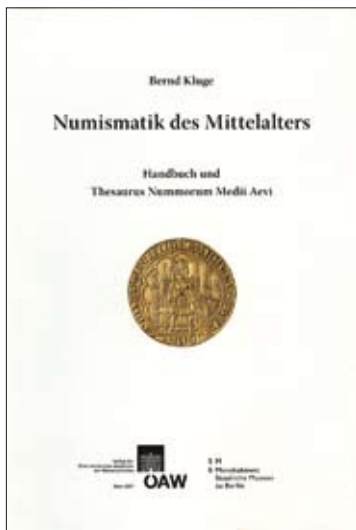
EN RIKTIG BRA HANDBOK i numismatik i allmänhet och ett uppslagsverk om medeltida mynt i synnerhet kom nyligen till vårt bibliotek – Vitterhetsakademiens numismatiska boksamling på Kungl. Myntkabinettet! Den är författad av Bernd Kluge, chef för Myntkabinettet i Berlin men också lärare i medeltidens numismatik vid Humboldt-Universitetet i Berlin.

Bernd Kluge sammanfattar mycket metodiskt och pedagogiskt myntens historia och utveckling, från senantiken till slutet av 1400-talet. Den omfattande volymen – som är den första av flera planerade volymer i ämnet – är avsedd att användas såväl av yrkesnumismatiker som av historiker men även som lärobok av studerande i ämnet och av samlare. Boken är skriven på tyska, men jag anser den vara lättillgänglig även för den som inte är så hemma i språket.

För att göra en systematisk överblick över myntens utveckling under nämnda period har Kluge valt ut nära 1 500 mynt som han presenterar på inte mindre än 87 vackra färgplanscher. Den första planschen visar det romerska myntsystemet från kejsar Augustus tid (27 f.Kr-14 e.Kr). Den sista myntplanschen visar islamiska myntprägling fram till och med 900-talet. Däremellan kan alltifrån nordafrikanska mynt, merovingiska, karolingiska, tyska rikets silver- och guldmynt studeras liksom Italiens, Frankrikes och Englands myntning och skandinaviska präglings.

Att jag nämner bilderna först beror på att det är dem jag brukar börja med att bläddra fram vid sökandet efter för mig okända mynt som ibland dyker upp bland fynden (som jag arbetar mycket med på KMK). Överskådliga planscher är ovärderliga i sådana sammanhang.

Bokens text inleds med en metodisk del; ett kapitel som handlar om numismatik i allmänhet, om bland mycket annat även skriftliga källor och myntfyndsanalys. En underrubrik här är Mynt och Pengar där t.ex. begreppet mynt samt mynttillverkning, mynträtt och myntförfälskning berörs.

Ett annat kapitel utgör en kortfattad framställning av mynthistorien från tidig till sen medeltid. Men allt detta är blott en inledning innan man kommer till bokens huvudämne kallat *Numismatisches Kompendium*. Den utgör en redogörelse för myntens historia med geografisk indelning. Det är till denna del alla myntplanscher hör.

Sist men verkligen inte minst finns under rubriken *Bibliographie zur Numismatik des Mittelalters* en förteckning över de viktigaste numismatiska verken inom respektive område.

TILL HÖGER SES ett glasfönster visande en serie myntframställningar, som den kan ha tätt sig under senmedeltiden. Arbetsmomenten börjar med hur man smälter och gjuter metallen fram till myntpräglings.

Glasfönstret är från år 1562 och tillverkat av myntmästaren Werner Zentgraf (eller Wernhartt Zenckgraff) i myntorten Schaffhausen, som nu ligger i nordöstra delen av Schweiz men är omgivet av Tyskland på tre sidor. Namnet härör från latinets *centum* och *graff* och betyder ”ledare av hundra män”. Både far och son Zentgraf var myntmästare på flera myntorter längs övre Rhen på 1500-talet.

Som en parentes i sammanhanget, men ett rätt överraskande sammanträffande för min familj, kan nämnas att undertecknads make och dotter tillhör släkten Zintgraff (som de stavar namnet). Familjen ägde före andra världskriget ett konstgjuteri i bl.a. Wiesbaden.

Glasfönstrets bildserie inleds längst ned till vänster och fortsätter uppåt, sedan nedåt igen med vissa avvikelser. Skannad ur Kluges bok.

1. Vänster spalt nederst

Smältning och gjutning av metallen. Framställning av metalltenar. Med en skopa hålls den smälta metallen ner i en gjutform.

2-3. Vänster spalt mitten och överst

Bearbetning av tenen med hjälp av hammarslag till samma tjocklek som det färdiga myntet ska ha.

4. Mittspalten överst

Vägning och eventuell klippning av de tidigare utstansade myntämnena (plattarna). Alltför lätta plattor sorterar ut och de som är för tunga klipps ned till rätt vikt.

5. Mittspalten mitten

Efterbearbetning med hammarslag till föreskriven tjocklek.

6. Höger spalt mitten

Rundning av plattan. En rulle med ämnen lyfts ut ur räkneramen med hjälp av en tång. Alla plattor (ej en och en) bearbetas samtidigt med hammare.

7. Höger spalt överst

Prägling av mynten med hammarslag. Överstampen hålls med ena handen. Den infattade fasta understampen syns inte på bilden. De färdiga mynten läggs in i räkneramen.

8. Höger spalt nederst

Mellan de olika arbetsmomenten glödgas ämnena för att förbli smidiga. Glödgningsen i smältugnen med hjälp av en långskaftad ”glödgningspanna” görs här av en myntlärling. Han känns igen genom sin narrdräkt. Den med bjällror försedda iögonfallande klädseln var en sorts arbetskläder för blivande myntmästare.

9. Mittbilden andra spalten nederst

Bibliskt motiv med samaritanskan och Jesus vid Jakobs brunn.

Monica Golabiewski Lannby

ULF NORDLINDS MYNTHANDEL AB

Karlavägen 46
Box 5132 • 102 43 Stockholm
Tel. 08-662 62 61
Fax 08-661 62 13

**KÖPER • SÄLJER • BYTER
MYNT • SEDLAR
MEDALJER • ORDNAR**

Lagerlista över svenska personmedaljer
och numismatisk litteratur
www.nordlindsmynt.se

Sagan om Storsjö- odjuret och dess guld- mynt eller Hur förklara bankyr- ket för ett vattentroll?

I vårt lands levande folktradition ingår flera underbara skattsägner. De berättas som om de vore sanna, de är ofta likartade och handlar om var skatten finns, när och hur man ska leta efter den och slutligen att man förlorar skatten just som man tror sig ha bärgat den. Många folksägner berättar om myntskatter som förvandlas till något mycket mindre värdefullt, som t.ex. löv. Det är framför allt trollen som ställer till förtret och förvandlar glänsande guldmynt till torra, gula löv. Det gäller för upphittaren att använda mynten innan dagen gryr ...

DET MÅSTE HA VARIT omkring 1941 eller 1942, då en banktjänsteman i Handelsbanken i Östersund någon gång i början av september befann sig på hemväg från en lätt och tidig kundmiddag på Standard Hotell. Han hade familjen kvar på försenad semester i Offerdal. Barnen var så små att de inte hade börjat skolan, och laxöringsfisket så där års var alldeles märkligt fint.

Men själv hade han blivit kvar i staden. Han hade inte riktigt lust att gå och lägga sig än och tog sig därför en kvällspromenad ner mot kajen och beundrade den ljusa, klara natten, där en ännu oskärad måne vråkte sitt himmelsljus över Frösön.

Som han stod där nere vid kajen och tittade ut över sjön såg han plötsligt en oförklarlig svallväg som kom svepande in mot stranden. Och innan han hann besinna sig fick han se någonting – var det ett djur, ett fartyg? Nej, herregud! Det måste vara Storsjöodjuret!

Skräckslagen utan att kunna röra sig såg han något tungt och oformligt som höjde sig upp ur vattnet. Plötsligt såg han in i ett nästan mänskligt ansikte, täckt av sjögrässlemmig grönsvarvt hår med drypande skägg och mustascher, och framför honom på kajen slog en hand ner med fingrar stora som massavedsstockar.

Bankmannen kunde inte ens få fram ett skrik av förfäran, men ur ansiktet glänste ett par nästan finurliga ögon, och så rörde monstret läpparna och

sade med en mullrande röst:

"Vad är du för en?" Bankmannen besinnade sig. Hur skall man förklara ett bankyrke för ett Storsjöodjur, som dessutom inte är en sjöorm utan ett alldeles vanligt eller, låt oss säga, unikt vattentroll?

"Jag arbetar på ett kontor", sade han, "ett kontor som tar emot pengar och lånar ut dem ibland också. Fast just nu är vi litet försiktiga med utlåningen. Det är krig i världen", tillade han, "man släss."

Vad han visste om troll hade väl sådana ibland pucklat på varandra. Sjögräsansiktet verkade inte som han lysnade riktigt på det sista.

"Pengar", sade trollet, "det är just sådana jag behöver. Kan man få låna några miljoner av er?"

Bankmannen tvekade åter. Hur i all rimlighets namn skall man förklara kreditrestriktioner för en varelse med sjögräs i stället för hår?

"Det är inte jag som bestämmer. Jag är bara anställd, och förresten", tillade han, "måste det vara säkerhet. Vi måste ha någon garanti för att få igen pengarna.

Några som skriver på och garanterar, eller en pant."

"Duger såna här?", frågade

trollet. Och plötsligt singlade någonting litet och guldgänsande genom luften och hamnade på marken framför bankmannen. Han plockade upp den. Det var en liten guldslant, på ena sidan Karl XII:s bild och på den andra sidan några latinska ord och ett monogram.

"Finns det många såna här?", frågade bankmannen. "Det kan väl hända", sade trollet, "att jag har några skäppor. Duger dom?"

Nu mindes bankmannen att hans farmor berättat en saga för honom, att Storsjöodjuret hade en gulds katt, men att när trollguld kom upp i solskenet förintades den och blev till stoff. Han svarade därför försiktigt:

"Det borde nog vara några namsäkerheter också. Känner du inte några bra karlar?" Han tyckte det gjorde detsamma vad han sade, ty det hela var ju ändå inte verkligt och han skulle väl snart vakna.

"Visst gör jag det", sade trollet. "Jag känner Peterson-Berger och Magnus Huss." Bankmannen ruska-de på huvudet. "Men de är ju döda",

invände han, "dom kan du väl inte träffa". "Kan och kan", sade trollet, "vad är liv och vad är dröm? Ibland brukar de gå och hälsa på hos mig och skrivkunniga är de bägge två." "Ja, men det måste vara levande människor", sade bankmannen, "och vad ska du förresten med alla pengarna?"

Trollet plirade mot honom. "Egentligen skulle jag väl inte säga det", sade han, "men Huss har en idé att han vill sänka Storsjön och på så sätt får vi mer mark att odla och så blir sjön litet mer lätfiskad. Men det behövs pengar till sprängningar och sådant. Han sa att några miljoner skulle han klara sig med."

Bankmannen blev alldeles förtvivalad, men så kom han på ett argument. "Det här måste passera både arbetsmarknads- och industrikommissionerna. Det går aldrig."

"Det var det jag sa till Hussen", sade trollet och han lät nästan sorgmodig, "människan begriper inte sin egen lycka." Han släppte kajkanten med den tunga handen och böjde sig bakåt.

"Men slanten då?", ropade bankmannen efter honom och förvånade sig samtidigt över att han nästan kände sorg över att se trollet gå. "Den kan du behålla", sade trollet. "Jag får väl starta min egen bank, en undervattensbank – Doggers bank", tillade han, och med ett gurglande skratt försvann han i djupet.

När bankmannen kom hem lade han gulds slanten bredvid sig på natteduksbordet invid fönstret. Han vaknade av att solen lyste in genom gardinspringan och spelade honom i ögat. Men när han tittade på bordet som stod i solstrimman låg där bara höstens första guldgula björklöv ...

De personer som berättelsen anknyter till är Magnus Huss – Vild-Hussen kallad – och Wilhelm Peterson-Berger. Magnus Huss (1755-1797) ledde de grävningar som gav Indalsälven ett nytt lopp 1796 och förvandlade Storforsen till vad som i folkmun kom att benämnas "Döda fallet". Tonsättaren Wilhelm Peterson-Berger (1867-1942) skrev bland annat pianostycken med anknytning till svensk folkton, t.ex. "Frösöblomster".

Doggers bankar (Dogger Bank) är en 300 km lång, bred undervattensbank i Nordsjön utanför engelska kusten. Uttrycket "en skäppa guld"

träffar man på i sagor. Skäppa är ett spannmålsmått som avser torra varor. I dagens mått motsvarar det ungefär två plasthinkar, drygt 20 liter. Jämför uttrycket ”en tunna guld” som var en räkneenhet för stora penningssummor.

Det avbildade guldmyntet är en 1-dukats präglad för Karl XII år 1718. Diam 22 mm. Initialerna LC står för myntmästaren Lorentz Careelberg som verkade i Stockholm 1706-1722. Det är hovmedaljören Johan Carl Hedlinger som är gravören bakom detta vackra mynt. De latinska ord som ”trollet” nämner är Factus est Dominus protector meus = Herren är vorden min beskyddare. Foto: Gabriel Hildebrand.

Denna moderna sägen i gammal tappning fann jag i före detta bankmuseets – sedan 1975 införlivat med Kungl. Myntkabinetten – pärm märkt ”Anekdoter”. Någon notis om varifrån berättelsen är hämtad eller vem som skrev den finns inte med. Men att Storsjöödjuret lever i Storsjön i Jämtland, det vet ju var och en, så jag gissar på en jämtlänning.

MGL

SELINS MYNTHANDEL AB

Mynt Sedlar Medaljer
Ordnar Nålmarken

Öppettider
Vardagar 10.00 – 18.00
Lördagar 10.00 – 14.00
Regeringsgatan 6
111 53 Stockholm
Tel. 08-411 50 81
Fax. 08-411 52 23

LUNDS MYNTHANDEL

KÖPER och SÄLJER
BYTER och VÄRDERAR

MYNT och SEDLAR
TILLBEHÖR och LITTERATUR

GRATIS LAGERLISTA
(uppge samlarområde)

Klostergatan 5, 222 22 LUND
Tel. och fax 046-14 43 69
e-post: siv-gunnar@swipnet.se

Ett tillägg angående Scholanders sedelförslag 1877

Förra numret av SNT innehöll på sid. 66 Ian Wiséhns presentation av Scholanders sedelförslag (5 och 10 kronor) från 1877. Författaren undrar av vilken anledning det inte antogs – tydligen tiger protokollen från fullmäktige om den saken.

Hjärtskölden saknas överst på förslaget till 10-kronorssedel från 1877.

Konstnär är F. W. Scholander.

Skanning: MGL.

Kanske man kan få komma med ett litet förslag till förklaring:

Om man betraktar stora riksvapnet överst på sedlarna är det något som saknas. Mycket riktigt – hjärtskölden med dynastivapnet! Detta stred mot gällande lagar och förordningar och hade nyss lett till en polemik mellan myntdirektören Emil Brusewitz och riksheraldikern August Wilhelm Stiernstedt (även känd numismatiker och SNF:s förste ordförande).

De nya guldmünt som började ges ut efter guldmüntfotens införande år 1873 saknade nämligen också hjärtvapnet! Brusewitz tog sig ton, men efter några år återkom hjärtskölden i alla fall.

Möjligen var det detta som påverkade sakkunskapen i Riksbanken så att Scholanders förslag föll.

Litteratur

Sundberg, G.: Till frågan om hjärtskölden på 1870-talets svenska mynt. *Nordisk Numismatisk Årsskrift* 1963 s. 173-179.

LLt

Föreningar

Stockholms Myntklubb

har haft årsmöte med ett trettiofem medlemmar. Styrelse valdes enligt följande:

Åke Josefsson, ordf., Hans Sand, vice ordf. och sekreterare, Lennart Ekström, Joakim Frostne, Anders Hallberg, Heinz Lieder, Bertil Ols-trup. Avgående ordförande Jackie Hansén utsågs till hedersmedlem.

Info 08-749 27 39.

Carl-Axel Lindblom

Pressklipp

Ny design på brittiska mynt

UNDER FYRTIO ÅR har Storbritan-nien haft samma design på många av sina mynt. Men nu ska sju mynt byta utseende.

Matthew Dent, 26 år, vann design-tävlingen för de nya mynten i konkurrens med 4 000 andra.

Varje mynt som byter design visar en del av den brittiska vapen-skölden precis som små mosaik-plattor, och om man lägger mynten med minst valör sida vid sida visar de tillsammans hela skölden.

I sommar kommer de nya mynten ut på marknaden.

Foto: The Royal Mint.

Ur Dagens Nyheter 8 april 2008

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

är en sedan 1973 etablerad sammanslutning av för närvarande 18 mynthandlare i flera olika städer i landet. Föreningen är ensam i sitt slag i Sverige.

Genom samarbete med de övriga medlemmarna vill varje mynthandlare förbättra och utöka sina tjänster.

Antikboden

Kyrkogatan 2, 222 22 LUND
Tel. 046-12 99 00

Hamrin & Svahn Mynt AB

Sjöberg 1, 147 91 GRÖDINGE
Tel. 08-732 66 86, 070-212 64 55

Karlskrona Mynthandel

Hantverkaregatan 11, 371 35 KARLSKRONA
Tel. 0455-813 73

Rune Larssons Mynthandel

Stora Brogatan 14, Box 98, 503 06 BORÅS
Tel. 033-41 03 15

Lunds Mynthandel

Klostergatan 5, 222 22 LUND
Tel./Fax 046-14 43 69

AB Malmö Mynthandel

& Vykortsantikvariat
Sven Gunnar Sandberg
Kalendegatan 9, 211 35 MALMÖ
Tel. 040-611 65 44

J. Melin Mynt

Koltrastvägen 23, 370 24 NÄTTRABY
Tel. 0455-155 99

HB Myntinvest Corona

Östra Storgatan 20, 611 34 NYKÖPING
Tel./Fax 0155-28 63 25

Mynt & Medaljer HB

Sveavägen 96
Box 19 507, 104 32 STOCKHOLM
Tel./Fax 08-673 34 23

Ulf Nordlinds Mynthandel AB

Karlavägen 46
Box 5132, 102 43 STOCKHOLM
Tel. 08-662 62 61
Fax 08-661 62 13

Norrtälje Mynthandel

Nils Ferlins gränd 1
Box 4, 761 21 NORRTÄLJE
Tel. 0176-168 26
Fax 0176-168 56

Pecunia MM HB

Färinvägen 8, 245 33 STAFFANSTORP
Tel./Fax 046-25 21 19

J. Pedersen Mynthandel

Norra Strandgatan 30
Box 1320, 251 13 HELSINGBORG
Tel./Fax 042-12 25 28

Selins Mynthandel AB

Regeringsgatan 6
Box 16 390, 103 27 STOCKHOLM
Tel. 08-411 50 81
Fax 08-411 52 23

Strandbergs Mynthandel

Arsenalsgatan 6
Box 7377, 103 91 STOCKHOLM
Tel. 08-611 01 10, 611 58 20
Fax 08-611 32 95

Tamco Numismatics

Box 6235, 102 35 STOCKHOLM
Tel. 070-631 58 09

Ticalen Mynthandel

Stureplatsen 3, 411 39 GÖTEBORG
Tel./Fax 031-20 81 11

Håkan Westerlund Mynthandel

Vasagatan 42
Box 490, 101 29 STOCKHOLM
Tel. 08-411 08 07
Fax 08-21 21 96

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

Box 19 507 • 104 32 Stockholm • Tel. 08-673 34 23 • Fax 08-673 34 23

Besök vår hemsida: www.mynt.nu/smf/

MYNTKOMPANIET

Vi håller **2 kvalitetsauktioner** och 9 månadsauktioner om året gemensamt med Frimärkskompaniet, Lars-Tore Erikssons Frimärksauktioner och AB Philea.

Vi söker **inlämningar** av bättre mynt, sedlar, frimärken, vykort, handskrifter, aktiebrev, autografer m.m.

Vi har mycket goda möjligheter att finna köpare till dina objekt eftersom ca 20 000 kunder ser varje auktion via våra kataloger och hemsidan.

Myntkompaniet
Svartensgatan 6
116 20 Stockholm

Tfn: 08-678 32 17
Fax: 08-643 22 38
E-post: mail@philea.se

www.myntkompaniet.se

Myntauktion

24 maj 2008

Svartsjödaler

Välkommen som köpare eller inlämnare
på våra auktioner.

Frimärkshuset

Skandinavisk Filateli AB

Humlegårdsgatan 13 Telefon 08-661 74 50
114 46 STOCKHOLM Telefax 08-662 82 46

E-post: auctionbids@frimarkshuset.se
www.frimarkshuset.se

NUMISMATISKA
KLUBBEN
I UPPSALA

MYNTSAMLARMÄSSA I UPPSALA

Lördag 10 maj kl. 11-15

Gratis inträde!

Vaksalaskolans matsal – Vaksala torg
strax norr om Centralstationen, intill nya Konserthuset,
ingång på skolgården från Salagatan eller Väderkvarnsgatan.

**Mynthandlare, utställning,
värdering, bokförsäljning**

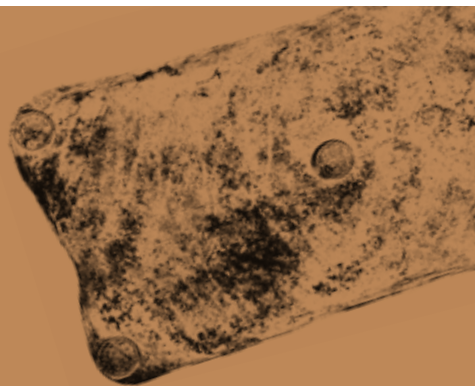
www.nku.nu – info@nku.nu

Lars-Bertil Nilsson
Göteborg, agent

0761 18 37 91
LBN@thauctions.com

Thomas Hoiland Auctions Ltd.

VÄRLDENS STÖRSTA MYNT

ÖPPNAR
3 APRIL.

TUNGA KOPPARPLÅTAR &
FJÄDERLÄTTA SEDLAR

KUNGL. MYNTKABINETTET

Öppet alla dagar 10 – 16. Slottsbacken 6, 08-519 553 04
www.myntkabinettet.se Fri entré måndagar.

AURUM AUKTIONER AB stockholm

Myntauktioner i
centrala Stockholm!

Låg provision - Alla objekt beskrivs utförligt
både i tryckt katalog och Internetkatalog

Vi söker alltid bättre
mynt, sedlar, medaljer, polletter och litteratur!

Tel. 08-660 20 70, vard. 9-13 Mail: info@aurumauktioner.se

www.aurumauktioner.se

Our auctions I40 to I42
in Osnabrueck
June 17 to 20, 2008

Interested in receiving our auction catalogues? Simply contact us!

CATALOGUE I40: Gold and Silver Coins from Medieval and Modern Times • German Coins since 1871

CATALOGUE I41: Special Collection Wallenstein • Coins of the Hanseatic Cities Wismar, Rostock and Stralsund • Five Centuries of European Medal Art

CATALOGUE I42: Orders and Decorations – A Northamerican Private Collection a. o.

Profit from our experience of more than 130 successful auctions – consign your coins and medals!

Call: +49 (0) 541 96 20 20
Email: service@kuenker.com
Visit us at: www.kuenker.com

Fritz Rudolf Künker GmbH & Co. KG
Gutenbergstraße 23 · 49076 Osnabrück
Germany · www.kuenker.com

WISMAR

Silver Medal n. d. (1675), unsigned, by J. Hercules, on the capture of the city by the Danish and the entry of the royal couple on December 16. Extremely fine.

WALLENSTEIN

Albrecht, 1623-1634, Duke of Friedland. 10 ducats 1631, Jitschin. Very fine.

STRALSUND

Double taler 1628. Minted during the leaguer of the city by Albrecht Wallenstein. Extremely fine.

STRALSUND

Under Swedish rule. Christina, 1637-1654. Ducat 1641, in the name of Ferdinand III. Very fine to extremely fine.

STRALSUND

Under Swedish rule. Karl XI, 1660-1697. Ducat 1681, in the name of Leopold I. Very fine to extremely fine.